

Normale normen

Auteur(s):

Reitsma, A
redacteur ESB

Verschenen in:

ESB, 87e jaargang, nr. 4374, pagina 637, 13 september 2002

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Het voorstel van minister Heinsbroek om normen en waarden te gaan 'marketen' heeft een gevoelige snaar geraakt. De lezersrubriek in de nrc staat er vol van. Premier Balkenende kon, gezien de eigen achterban, niet achterblijven en sprak de wens uit een commissie voor ethiek in te stellen. Ook her en der aan de borreltafel komt het initiatief ter sprake.

Is er iets te zeggen voor Heinsbroeks plan? En, een vraag die terugkomt in het debat, mag een overheid normen en waarden aan haar burgers voorschrijven of is dit een vorm van kansloze en ongewenste betutteling? In een aardig artikel gaat Robert Cooter in op die vragen ¹.

Het idee is simpel. In zijn algemeenheid zijn burgers wel bereid bepaalde burgerlijke waarden te bekrachtigen of burgerlijke plichten te vervullen. Dergelijke inspanningen gaan echter met kosten gepaard, zoals ingezette tijd, ongemak, verloren alternatieve tijdsbestedingen of risico. De meeste burgers willen weinig kosten maken, slechts een klein deel van de burgers is bereid hoge kosten te maken. Anders gezegd: het aantal mensen dat de normen wil bekrachtigen neemt toe naarmate de kosten lager zijn.

Naast een aanname over betalingsbereidheid is van belang hoe de kosten eruit zien. In het algemeen geldt dat de kosten van het vervullen van burgerlijke plichten dalen indien meer mensen ze vervullen. Anders gezegd: de kosten nemen af naarmate het aantal mensen dat ze bekrachtigt, toeneemt. Confrontatie van deze twee gegevens levert twee mogelijke situaties: daar waar de bereidheid tot betalen boven de kosten ligt, zal het aantal mensen dat de normen bekrachtigt toenemen. In gevallen waar de betalingsbereidheid onder de kosten ligt, kan het aantal mensen dat normen bekrachtigt juist afnemen.

Deze bewegingen zijn gebaseerd op de aanname dat anderen de normen ook zullen bekrachtigen en vormen als het ware een 'self-fulfilling prophecy': als ik verwacht dat de anderen niet bekrachtigen, stijgen mijn gepercipieerde kosten van bekrachtiging en zal ik ook de normen niet bekrachtigen. Denk ik dat rest wel bekrachtigt, dan dalen de kosten en bekrachtig ik ook (waardoor de kosten voor anderen dalen). Denk maar aan een situatie in de metro waarin iemand rookt. Indien ik hem vraag niet te roken en ik verwacht dat niemand mijn commentaar ondersteunt, loop ik het risico dat de roker mij agressief bejegt en zeg ik er dus niets meer van. Daar waar ik weet dat de hele metro erop springt, wordt mijn bereidheid er iets van te zeggen groter. Dezelfde overweging geldt voor ieder individu en zo kan een evenwicht ontstaan met een 'goede' uitkomst: een evenwicht waar iedereen de normen bekrachtigt.

Met een campagne voor het handhaven van normen en waarden kan de overheid de percepties van burgers omtrent het gedrag van de ander beïnvloeden. Zo'n campagne kan de verwachting creëren dat ook andere burgers de normen bekrachtigen en aldus de gepercipieerde kosten van bekrachtiging doen dalen. Zo kan vaker een situatie ontstaan waarin een toenemend aantal mensen de normen respecteert. Op de radio vernam ik dat een onlangs gedaan onderzoek uitwees dat inderdaad een grote meerderheid van de burgers denkt dat een normen- en waardencampagne het gedrag van anderen in positieve zin zal beïnvloeden. Jammer genoeg bleken diezelfde burgers er veel minder van overtuigd dat ook zijzelf zich meer conform burgerlijke normen zouden gaan gedragen. De betalingsbereidheid lijkt aldus nog niet door de idee van een campagne te worden beïnvloed. Deze betalingsbereidheid kan echter worden beïnvloed door meer nadruk te leggen op internalisering van de kosten. Ik zie de billboards al voor me: "Dertig kilometer te hard? Dat kan hard aankomen!" (met plaatjes van gruwelijke ongelukken).

Het aardige van het geschetste mechanisme is dat het de normen bekrachtigt waarvoor burgers zelf al een zekere mate van betalingsbereidheid hadden: het helpt de burgers een collectief evenwicht tot stand te brengen dat zij wel zouden willen, maar niet zelf konden realiseren omdat zij niet verwachtten door anderen gesteund te worden. In die zin is het antwoord op de vraag of de overheid burgers mag betuttelen, ook gegeven. Een overheid in een democratische samenleving vormt als het goed is een aardige afspiegeling van de normen van die burgers zelf en is dan min of meer democratisch gemachtigd haar eigen burgers te 'helpen' bij het realiseren van hun eigen waarden. De normen die een overheid het makkelijkst kan marketen liggen dan ook dicht bij de normen die we allemaal wel ergens hebben zitten en die u voor uzelf kunt nagaan.

Het zal evenwel duidelijk zijn dat we daarmee nog geen paradijselijke samenleving hoeven te verwachten. De uitkomsten die Cooter schetst variëren bijvoorbeeld tussen de nul en de vijftig procent bekrachtiging. Wel is denkbaar dat het collectieve wachten op 'meer blauw op straat' en het zo mogelijk even lange wachten op antwoord van de agenten van 'geen spoed, wel politie', een beetje wordt gecompenseerd door burgers zelf.

Dat klinkt wellicht als een oubollig ethisch reveil. Mogelijk is het echter een hulpmiddel om onze nog aanwezige normen gewoon weer als

1 R.Cooter, Do good laws make good citizens? An economic analysis of internalising legal values, Berkeley Olin Program in Law and Economics working paper series, paper 39, 2000. Te vinden op: <http://repositories.cdlib.org/blewp/>